

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Медведенко Н. В.

ВСТУП

Еволюція *homo sapiens*, формування суспільства, становлення та розвиток державності супроводжувалися ускладненням суспільних відносин, встановленням та розвитком правил, норм, законів, формуванням певних процедур, які супроводжували та в подальшому ставали складовими тих чи інших видів діяльності, зокрема і в сфері державного управління. Наразі можливо констатувати наявність сформованих адміністративно-правових механізмів забезпечення численних видів діяльності в різних сферах.

В наукових колах питання щодо поняття та сутності адміністративно-правового механізму підіймалися не раз, але все ж і досі залишається місце для дискусії, адже існують окремі аспекти, які видаються необхідним для подальшого дослідження і допоможуть сформувати більш повне уявлення щодо даної проблематики.

1. Визначення сутності адміністративно-правового механізму (етимологія терміну)

Для визначення сутності адміністративно-правового механізму та формування його поняття науковцями використовуються різні підходи. Спочатку скористаємось більш очевидним варіантом, а саме – визначення сутності адміністративно-правового механізму через етимологію його складових.

Великий тлумачний словник сучасної української мови пояснює «адміністративний» у значенні як той що стосується адміністрації¹.

В свою чергу, «адміністрація» використовується в кількох значеннях:

- виконавча влада в країнах із президентською формою правління;
- чиновники високого рангу, які перебувають на службі в органах, що здійснюють таку владу.
- керівний орган установи, організації, підприємства.

¹ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с. URL: <https://archive.org/details/velykyslovnyk/page/12/mode/lup>

В якості дієслова «адміністрація» означає коло дій чи операцій, щодо управлінням, в тому ж значенні як і «адміністрування» – керувати, управляти, зокрема і з використанням наказів і розпоряджень.

З латини *administratio* «керування» є похідним від дієслова *administro* «служити; керувати, управляти, завідувати»,

Велика українська енциклопедія визначає термін «адміністрування» як «управлінську діяльність посадових осіб, що має чітко регламентовані функції; уміння практично організувати виконавчо-розпорядчу та виробничу діяльність; стиль управління, за якого діяльність фокусується на процедурах і контролі правильного виконання розпоряджень»².

У широкому значенні адміністрування представляє собою систему адміністративних інститутів з чіткою ієрархією, за допомогою якої виконання державних рішень доручається виконавцю з використанням вертикалі влади.

У цьому контексті термін «адміністрування» фактично отожднюється з адміністративною формою державного управління. Йдеться про соціальну функцію держави, спрямовану на впорядкування та регулювання суспільних процесів. У такому випадку державний службовець виступає представником влади та соціальний провідник державної політики.

У вузькому значенні адміністрування розглядається як професійна діяльність державного апарату, спрямована на реалізацію управлінських рішень, ухвалених керівництвом.

В свою чергу «адміністративний акт» вказана енциклопедія визначає як акт органу державного управління, який встановлює, змінює або припиняє конкретні правовідносини³.

Oxford Wordpower Dictionary, надає тлумачення терміну: «адміністрування» як:

- 1) контроль або управління чимось (наприклад, системами, організацією або бізнесом);
- 2) група людей, які організовують або контролюють щось;
- 3) уряд країни⁴.

Oxford English Dictionary пояснює термін «адміністрація – як діяльність, пов’язану з управлінням, роботою компанії чи організації,

² Велика Українська Енциклопедія URL:<https://vue.gov.ua/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F>

³ Велика Українська Енциклопедія URL:<https://vue.gov.ua/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F>

⁴ Oxford Wordpower Dictionary. Oxford University Press, New York, 1998.

або людьми, які виконують таку роботу», а також як контроль, керівництво, управління чи розпорядження⁵.

Longman Exams Dictionary, 2006 р. видання пропонує визначати: «адміністрування» як:

- 1) діяльність, яка поєднує управління роботою підприємства чи організації;
- 2) уряд країни в особливий період часу;
- 3) процес управління чимось, особливо стосується законів, певних урядових перевірок⁶.

Longman Dictionary of Contemporary English Online пропонує тлумачення «адміністративний» як той, що пов'язаний з роботою з управління компанією чи організацією (адміністративний персонал/обов'язки/робота тощо)⁷

Отже вітчизняні та зарубіжні тлумачні словники надають схожі варіанти пояснення зазначеного терміну ототожнюючи поняття «адміністративний» «адміністрація», «адміністрування» з управлінською діяльністю, керуванням, управлінням, зокрема, державним чи владним управлінням.

Наступною складовою терміну адміністративно-правовий механізм є компонент «правовий» – той що має нормативне закріплення, ґрунтується на праві.

Наприклад «правова держава»: «в політико-юридичній теорії – держава, найважливішими ознаками якої є панування закону в усіх сферах суспільного життя; зв'язаність законом держави і її органів; судовий захист прав громадян і взаємна відповідальність держави та особи»⁸.

«Правове регулювання» Малиновський В.Я. формулює як – «метод державного управління, який здійснюється за допомогою юридичних засобів, суттю якого є владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони й розвитку, а також на поведінку та свідомість громадян шляхом проголошення їхніх прав та обов'язків, установлення певних дозволів і заборон, затвердження певних правових актів»⁹.

⁵ Oxford English Dictionary URL: <https://www.eifl.net/search/node/administration>

⁶ Longman Exams Dictionary. Pearson Education Limited, Edinburg, 2006,

⁷ Longman Dictionary of Contemporary English Online URL: <https://www.ldoceonline.com/dictionary/administrative>

⁸ Великий тлумачний словник сучасної української мови URL: <https://archive.org/details/velykyislovnyk/page/1101/mode/1up>

⁹ Малиновський В. Я. М19 Словник термінів і понять з державного управління. Київ: Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2005. С. 148. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/8477/1/slovnik.pdf>

Longman Dictionary of Contemporary English Online визначає *law* як закон, який являє собою всю систему правил, яких повинно дотримуватися населення певної країни чи регіону, або ж конкретне правило, якого повинні дотримуватися люди в певній країні чи регіоні¹⁰.

Словник юридичних термінів Судової влади України пропонує ряд наступних дефініцій:

– **«право»** визначається як «система загальнообов’язкових правил поведінки, що встановлені чи санкціоновані державою і забезпечуються її примусом»;

– **«правовою державою»** є «державна, в якій панує право, де діяльність усіх її органів і посадових осіб здійснюється на основі та в межах, визначених правом, де не тільки особа відповідальна за свої дії перед державою, а й держава несе реальну відповідальність перед особою за результати своєї діяльності».

Відповідно **«правовою поведінкою»** виступає – соціально значуща поведінка особи, яка передбачена нормами права, та контролюється її волею та свідомістю¹¹.

В залежності від поглядів на право науковці, які дотримуються природно-правового підходу, ототожнюють його з проявом формалізованого добра, справедливості, милосердя та гуманізму, а нормативісти – науковці, які є прихильниками нормативного погляду, пов’язують сутність права виключно з волею держави¹².

Право виступає важливим регулятором суспільних відносин, його загальнообов’язковість, нормативність, формальна визначеність та державна гарантованість впливає на поведінку людей, надаючи їй впорядкованості, послідовності та взаємної узгодженості. Завдяки правовим нормам діяльність фізичних та юридичних осіб стає більш контрольованою та передбачуваною, що, у свою чергу, забезпечує належний рівень організації суспільного життя та сприяє формуванню цивілізованих форм соціальної взаємодії.

Що стосується роз’яснення терміну **«механізм»** то тлумачні словники пропонують наступні варіанти:

- **пристрій**, що передає або перетворює рух;
- внутрішня будова, система чого-небудь;

¹⁰ Longman Dictionary of Contemporary English Online URL: <https://www.ldoceonline.com/dictionary/law>

¹¹ Словник юридичних термінів Судової влади України. URL: <https://bt.mk.court.gov.ua/sud1405/information/jhuydfx/46850/>

¹² Крестовська Н.М., Матвеева Л.Г. Теорія держави і права: Елементарний курс. Видання друге. Харків. ТОВ «Одіссей», 2008. 432 с. URL: <https://studies.in.ua/krestovskanm-teorija-derzhavy-i-prava>

– сукупність станів і процесів, яких складається певне фізичне, хімічне та ін. явище.

– метод, спосіб¹³.

Згідно до Оксфордського тлумачного словника, поняття «механізм» може трактуватися як: сукупність рухомих частин у машині, яка виконує завдання; спосіб або система досягнення чогось; система частин живої істоти, які разом виконують певну функцію [6].

Oxford Learner's Dictionaries пропонує трактування слова, поняття «*mechanism*» у двох варіантах: як набір чи сукупність рухомих частин у машині, що виконує певне завдання, або як метод або система для досягнення чогось¹⁴.

Oxford Learner's Dictionary of Academic English містить наступні варіанти тлумачення:

система частин живого організму, які разом виконують певну функцію;

природна система або тип поведінки, що виконує певну функцію;

не лише метод а й форма організації, за допомогою якої щось досягається¹⁵.

Законодавство України надає визначення механізму, в якості устаткування – як «системи кінематично взаємопов'язаних вузлів та деталей, що призначена для перетворення виду руху або для передачі потужності»¹⁶.

Існування та розвиток держави безпосередньо пов'язаний з управлінською діяльністю, яка здійснюється шляхом застосування адміністративних, правових (правотворчих, правозастосовних), організаційних методів.

Однією з основних ознак держави виступає наявність механізму держави тобто «системи державних органів і установ, які здійснюють функції державної влади, специфічних органів примусу, наділених монопольним правом примусового впливу стосовно населення, а також

¹³ Великий тлумачний словник сучасної української мови URL: <https://archive.org/details/velykislovyk/page/665/mode/1up>

¹⁴ Oxford Wordpower Dictionary. Oxford University Press, New York, 1998.

¹⁵ Oxford Learner's Dictionary of Academic English URL: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/mechanism?q=mechanism#google_vignette

¹⁶ Про затвердження Положення про технічне обслуговування устаткування гірничодобувних підприємств: Наказ Мінпромполітики від 04.07.2003 № 281 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0733-03/ed20030822/find?text=%CC%E5%F5%E0%ED%B3%E7%EC#Text>

організація публічної влади за певним територіальним принципом, що здійснюється апаратом управління»¹⁷.

Також Малиновський В.Я пояснює «механізм державного управління» як «сукупність засобів організації управлінських процесів та способів впливу на розвиток керованих об'єктів, що базуються на принципах наукової обґрунтованості, об'єктивності, цілісності, узгодженості з використанням відповідних методів управління, спрямованих на реалізацію цілей державного управління»¹⁸.

На думку Бевз Світлани Іванівни терміном «механізм» охоплюється «сукупність засобів, за допомогою яких забезпечується відповідне регулювання» тих чи інших суспільних відносин¹⁹.

Отже з огляду на етимологію окремих складових та їх смислове значення в контексті державної діяльності можна сформулювати визначення адміністративно-правового механізму як – сукупності норм, дій, інструментів (засобів), процедур та органів, які формують систему, метою створення та функціонування якої є владне, контрольоване та засноване на праві впорядкування та регулювання суспільних відносин у державі загалом, або конкретній сфері діяльності.

2. Наукові погляди щодо сутності адміністративно-правового механізму управлінської діяльності

Механізм адміністративно-правового регулювання забезпечує здійснення державного управлінського впливу керівного, регулятивного та організаційно-розпорядчого характеру на різні сфери діяльності та відносини. Тож питання природи та сутності механізму адміністративно-правового регулювання, зокрема і такого регулювання управлінської діяльності, не раз ставало об'єктом наукового інтересу дослідників-правознавців.

Досліджуючи феномен механізму науковці найчастіше розглядають його з двох позицій, як статичне або ж динамічне явище.

Крук С.І., зауважує, що на відміну від технічних наук, де з'явився термін «механізм» в якості фізичного, матеріального об'єкта, певного

¹⁷ Малиновський В. Я. М19 Словник термінів і понять з державного управління. Київ: Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2005. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/8477/1/slovník.pdf> С. 41.

¹⁸ Малиновський В. Я. М19 Словник термінів і понять з державного управління. Київ: Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2005. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/8477/1/slovník.pdf> С. 103.

¹⁹ Бевз С. І. Поняття та особливості адміністративно-правових норм у механізмі адміністративно-правового регулювання державного управління господарською діяльністю. *Держава і право*. 2019. Випуск 83. С 149-160. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/uk/article/UJRN-0001067443>

пристрою, суспільні і правові науки розглядають механізм як «сукупність прав та обов'язків, визначені ними зміст і характер діяльності індивідів, груп, спільнот, об'єднань», а його специфікою є ґрунтування на державній владі, в основі якої знаходяться примус і право, як підстави легітимності державного управління²⁰.

Чітке та лаконічне визначення *механізму* пропонує Кобко Є.В. як «сукупності взаємодіючих, взаємодоповнюючих та взаємозалежних елементів, які функціонують задля досягнення єдиної мети»²¹.

В свою чергу Розпутенко І.В. визначає *механізм* як сукупність заходів та засобів використання яких спрямовано на активізацію підпорядкованого суб'єкта²².

Поділяємо позицію Безпалової О.І. та Нерсисянца В. С., щодо погляду на механізм як функцію, як певну функціональну характеристику об'єкта, яка поєднує та дозволяє зрозуміти специфіку та призначення її складових. Саме тому в юридичному аспекті Безпаловою О.І. пропонується під терміном «*механізм*» розуміти «сукупність методів, форм, прийомів, способів, завдяки правильному використанню яких можливо буде досягти оптимальної організації всіх елементів системи, їх ефективного функціонування, що в результаті повинно привести до отримання бажаного результату»²³.

Основою правового регулювання будь-яких суспільних відносин є норма права, правові акти, правозастосовна діяльність та правовідносини, на що звертає увагу Алексєєв С.С., відмічаючи їх як складові *механізму правового регулювання*. Саме він сформулював та закріпив фундамент концепції сутності механізму правового регулювання²⁴.

Кривицький Ю.В. відмічає, що «за рівнем розвинутості систему юридичних знань про *механізм правового регулювання* слід віднести до

²⁰ Крук С. І. Методологія побудови інституційних механізмів державного управління у сфері національної безпеки. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Державне управління. 2018. Т. 29 (68). № 6. С. 8–11.

²¹ Кобко Є. В. Адміністративно-правовий механізм забезпечення національної безпеки держави. Дис. д-ра юрид. наук : 12.00.07 (08 – Право) / ХНУВС. Харків. 2023. С. 90.

²² Розпутенко І.В. Державна політика України в контексті геоекономічних змін. *Науковий інформаційний вісник з державного управління*. 2009. № 2. С. 25–29.

²³ Безпалова О.І. Адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави : монографія / Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2014. С. 37.

²⁴ Кривицький Ю.В. Теоретико-методологічні основи розуміння механізму правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 10. С. 22–25. URL: <https://nasplib.isoftware.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/90bd68f9-15e3-46fe-9247-182e0768834a/content>

окремої теорії, тобто комплексу поглядів, уявлень, ідей, спрямованих на тлумачення та пояснення цієї категорії²⁵.

Сутність категорії «механізм» у праві полягає у виявленні сукупності можливих засобів цілеспрямованого юридичного впливу, що застосовується визначеними суб'єктами для впорядкування суспільних відносин²⁶.

Куракін О.М. звертає увагу на виконання *механізмом правового регулювання* таких спеціально-юридичних функцій права як регулятивна та охоронна функції²⁷. Аналогічну позицію займають і ряд інших науковців, акцентуючи на регулятивно-охоронній функції як складової сутності механізму правового регулювання.

Скакун О.Ф. звертає увагу на характеристики *механізму правового регулювання*: а) він є складовою соціального регулювання; б) акумулює в собі «всі явища правової дійсності: засоби (норми права, суб'єктивні права і юридичні обов'язки, рішення судів тощо, об'єктивовані в правових актах); способи (дозволяння, зобов'язування, заборона); форми (використання, виконання, додержання, застосування); в) становить систему правових засобів, способів, форм, що перебувають у взаємозв'язку і взаємодії. Кожна частина механізму правового регулювання знаходиться на своєму місці (як годинний механізм), виконує специфічні функції. Якість виконуваних ними функцій впливає на роботу інших частин і результат функціонування механізму в цілому»²⁸.

А також пропонує визначення *механізму правового регулювання* як єдиної «системи правових засобів, способів і форм, за допомогою яких нормативність права переводиться в упорядкованість суспільних відносин, задовольняються інтереси суб'єктів права, встановлюється і забезпечується правопорядок...»²⁹.

Хом'яченко С.І., вважає що *механізм правового регулювання* слід сприймати як «узяту в єдності систему правових засобів (норми,

²⁵ Кривицький Ю.В. Теоретико-методологічні основи розуміння механізму правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 10. С. 22–25. URL: <https://nasplib.isoftware.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/90bd68f9-15e3-46fe-9247-182e0768834a/content>

²⁶ Нижник Н.Р., Машков О.А. Системний підхід в організації державного управління. Київ: УАДУ, 1998. С. 16.

²⁷ Куракін О.М. Механізм правового регулювання: теоретико-правова модель. Дис. д-ра юрид. наук : 12.00.01 / ХНУВС. Харків. 2016 С. 40.

²⁸ Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків. Консум, 2001. С. 488.

²⁹ Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків. Консум, 2001. С. 488.

правовідносини, юридичні акти тощо), які допомагають забезпечувати результативний правовий вплив на суспільні відносини³⁰.

Адміністративно-правова форма є однією з провідних форм реалізації державного впливу на суспільні відносини, тож адміністративно-правовий механізм покликаний забезпечити впорядкування та регулювання тих чи інших суспільних процесів.

Голосніченко І.П. запропонував тлумачення *адміністративно-правового механізму* як сукупності способів цілеспрямованого впливу уповноважених суб'єктів на визначену діяльність, що забезпечує узгодження публічних та приватних інтересів взаємодіючих учасників суспільних відносин³¹.

На думку науковців Битяка Ю.П., Гаращука В.М. та ін. *адміністративно-правове забезпечення* відображає механізм імперативно-нормативного упорядкування і організації діяльності суб'єктів та об'єктів управління і формування сталого порядку функціонування³².

Специфіка *адміністративно-правового механізму*, як відмічає Мех Ю.В. залежить від сукупності наступних факторів: «1) обраного об'єкту адміністративно-правового впливу – відповідного різновиду суспільних відносин; 2) мети адміністративно правового впливу на обрані суспільні відносини; 3) наявного стану правового регулювання та бажаного; 4) обраних та дозволених заходів, що застосовуються при адміністративно-правовому впливові на об'єкт; 5) суб'єктах, що задіяні у діяльності, пов'язаній з впорядкуванням відповідних суспільних відносин»³³.

Аналізуючи поняття *адміністративно-правового механізму* забезпечення прав і свобод людини Національною поліцією України у сфері публічного порядку і безпеки Пишна А.Г. прийшла до висновку, що адміністративно-правовий механізм забезпечення прав і свобод людини є «системним механізмом взаємопов'язаних елементів норм права, процедур, організаційної структури, методів державного управління та засобів контролю, які забезпечують правове підґрунтя для

³⁰ Хом'яченко С. І. Особливості механізму адміністративно-правового регулювання цивільної авіації. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2014. № 2 (31). С. 11–13.

³¹ Голосніченко І.П. Адміністративне право України (основні категорії і поняття) : навч. посіб. Ірпінь : Укр. фін. екон. інт ДПА України, 1998. С. 16.

³² Адміністративне право України: підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дзяченко та ін.; за ред. Ю.П. Битяка. Київ: Юрінком Інтер, 2005. С. 158.

³³ Мех Юлія Володимирівна. Адміністративно-правовий механізм державно-приватного партнерства в секторі безпеки України. : Дис. д-ра юрид. наук : 12.00.07 Науково-дослідний інститут публічного права, Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, Кропивницький, 2024. С. 107.

реалізації функцій поліції, що дозволяє визначити межі та способи впливу держави на реалізацію прав людини, а також забезпечити належний баланс між інтересами безпеки та гарантіями особистої свободи та сприяє посиленню правової визначеності, попередженню зловживань з боку органів влади, підвищенню прозорості та довіри до поліції»³⁴.

Розглядаючи *соціальне управління* та загалом управління суспільством Битяк Ю.П. відмічає, що соціальне управління є невід'ємною характеристикою будь-якої спільної діяльності людей, його мета – впорядкування спільної діяльності шляхом свідомого впливу на учасників для досягнення спільного результату. Він пропонує розглядати його як «механізм організації громадських зв'язків, що здійснюються всіма державними інституціями, незалежно від конкретного призначення, органами місцевого самоврядування, а також об'єднаннями громадян»³⁵.

Державне управління, виступаючи окремим різновидом соціального управління, характеризується низкою специфічних ознак. Воно реалізується у процесі виконання завдань і функцій соціального управління, проте відзначається вищим рівнем формалізації, адже має виражений владний, імперативний характер (відносини підпорядкування, підкорення управлінській волі держави), а сам управлінський вплив є організаційно оформленим і юридично закріпленим. Водночас держава не обмежується лише координацією суспільних процесів, а здійснює на них цілеспрямований вплив, використовуючи комплекс владно-організаційних інструментів, які є складовою механізму державного управління, чим забезпечує стабільність і керованість суспільного розвитку.

Також хотілось би відмітити, що в залежності від форми державного правління та політичного режиму в конкретній державі питання різниці чи тотожності державного чи публічного управління (адміністрування) може взагалі не стояти. В країнах де влада формується шляхом волевиявлення народу державне і публічне управління по факту є синонімами, в інших випадках державне управління характеризується більшою авторитарністю з пріоритетом державних, а не суспільних інтересів.

³⁴ Пишна А.Г. Поняття адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод людини Національною поліцією України у сфері публічного порядку і безпеки. Юридичний науковий електронний журнал. 2025. № 10. С.399-401.

³⁵ Адміністративне право: підручник / Ю. П. Битяк (кер. авт. кол.), В. М. Гарашук, В. В. Богуцький та ін. ; за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гарашука, В. В. Зуй. 2-ге вид., переробл. та допов. Харків : Право, 2013. С.6.

Щодо *адміністративно-правової організації управління*, то Битяк Ю.П. пропонує визначати її як «виконавчу і розпорядчу діяльність системи суб'єктів щодо прогнозування і координації функціонування різних ланок цієї системи, обліку і контролю за розпорядженням матеріальними та фінансовими ресурсами, кадрової роботи, застосування моральних і матеріальних стимулів, заходів дисциплінарного і адміністративного впливу»³⁶.

Досліджуючи системний підхід в *організації державного управління* Нижник Н.Р., Машков О.А. прийшли до висновку, що «сутність категорії «механізм» у праві полягає у виявленні сукупності можливих засобів цілеспрямованого юридичного впливу, що застосовується визначеними суб'єктами для впорядкування суспільних відносин»³⁷.

Безпалова О.І. зазначає, що у «найбільш загальному вигляді під *механізмом державного управління* слід розуміти систему необхідних засобів (правових, організаційних, економічних, інформаційних, мотиваційних), за допомогою яких органи виконавчої влади виконують покладені на них завдання у сфері державного управління». При цьому механізм управління є більш широким, загальним поняттям, яке об'єднує в собі мету управління, його принципи, нормативний базис, коло суб'єктів, засоби, за допомогою яких здійснюється управлінський вплив, а також форми, методи та задіяні активи³⁸.

На думку Авер'янова В. Б. *механізмом державного управління* є сукупність відповідних державних органів, організованих у систему для виконання цілей (завдань) державного управління відповідно до їх правового статусу, та масив правових норм, що регламентують організаційні засади та процес реалізації вказаними органами свого функціонального призначення. Звідси складовими елементами зазначеного механізму виступають: 1) система органів виконавчої влади; 2) сукупність правових норм, що регламентують як організаційну структуру системи органів виконавчої влади, так і процеси її функціонування та розвитку»³⁹.

Зважаючи на це визначення, розуміємо, що Авер'янов В.Б. був прихильником широкого погляду на визначення механізму державного

³⁶ Адміністративне право: підручник / Ю. П. Битяк (кер. авт. кол.), В. М. Гаращук, В. В. Богущий та ін. ; за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука, В. В. Зуй. 2-ге вид., переробл. та допов. Харків : Право, 2013. С. 14.

³⁷ Нижник Н.Р., Машков О.А. Системний підхід в організації державного управління. Київ: Видво УАДУ, 1998. С. 16.

³⁸ Безпалова О.І. Адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави: монографія. Харків : ХНУВС, 2014. С.46.

³⁹ Державне управління в Україні : навч. посіб. / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ : СОМІ, 1999. С.44.

управління та підтримуємо дану позицію, адже без встановлення правил (правої регламентації), неможливо забезпечити ефективне регулювання будь-якої сфери діяльності чи суспільних відносин.

В свою чергу Петрова С.В. є прихильницею відразу обох позицій. На її думку у вузькому розумінні *механізм управління* є статичною єдністю певних елементів, які слугують інструментом організації управлінських явищ і процесів. А у широкому розумінні даний механізм є динамічним явищем, яке являє собою реальне функціонування усієї статичної єдності елементів⁴⁰.

Необхідність системного підходу до визначення *сутності адміністративно-правового механізму управлінської діяльності* підкреслюється висновками Ю. Кривицького стосовно механізму правового регулювання, який по-перше являє собою складну масштабну регулятивну систему, є свого роду юридичною макроконструкцією, яка охоплює значний обсяг юридичних явищ; по-друге, науковці – дослідники даної тематики мають часто абсолютно різні погляди та думки щодо механізму правового регулювання⁴¹.

Савенко І.М. досліджуючи *організаційно-правовий механізм державного управління* прикордонною службою України виділив наступні його складові:

- організаційний, який передбачає удосконалення організаційної структури та покращення кадрового забезпечення органів прикордонної служби;
- правовий, спрямований на уніфікацію нормативного забезпечення діяльності ДПС України;
- управлінський, який забезпечує посилення охорони державного кордону, боротьбу з корупцією, зміну психології управлінської вертикалі на основі принципу децентралізації;
- ресурсний, щодо удосконалення фінансового забезпечення, системи логістики, підвищення якісних характеристик особового складу;
- комунікаційний, який сприяє розвитку інформаційного забезпечення діяльності прикордонної служби⁴².

⁴⁰ Петрова С. В. Механізми забезпечення мотивації працівників у системі охорони здоров'я: державно-управлінський аспект: дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Одеський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. Одеса, 2010. С.16.

⁴¹ Кривицький Ю.В. Теоретико-методологічні основи розуміння механізму правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 10. С. 22–25.

⁴² Савенко І. М. Організаційно-правовий механізм державного управління прикордонною службою України : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Львівський

При вивченні *адміністративно-правового механізму управління залізничним транспортом загального користування в Україні* Зайкіна Г. М. пропонує в якості складових «єдиного механізму, що забезпечують ефективне управління залізничним транспортом загального користування, координацію системи суб'єктів забезпечення управління залізничним транспортом загального користування для досягнення загальних цілей транспортної галузі, стабільну фінансово-господарську діяльність акціонерного товариства «Укрзалізниця», впровадження міжнародних стандартів, норм та методів управління залізничним транспортом загального користування в національну правову систему» розглядати такі основні елементи:

- національний нормативно-правовий масив забезпечення управління залізничним транспортом та відповідні міжнародні стандарти;
- форми, методи та адміністративні процедури забезпечення управління залізничним транспортом загального користування;
- контроль у сфері управління залізничним транспортом загального користування в Україні⁴³.

Кобко Є.В. досліджуючи *адміністративно-правовий механізм забезпечення національної безпеки держави* прийшов до висновку, що «механізм адміністративно-правового забезпечення національної безпеки України представляє собою системну сукупність правових, організаційних, фінансових та інших інструментів та засобів, які використовуються державою з метою впливу, упорядкування, а також створення умов для належного функціонування суспільних відносин у досліджуваній сфері»⁴⁴.

ВИСНОВКИ

Враховуючи вищезазначене, ґрунтуючись на аналізі дослідженого масиву інформації та наукових праць можливим стало формування наступних суджень.

Науковий інтерес до досліджуваної тематики, не одностайність думок та наявність різних поглядів дослідників лише підкреслює багатогранність явища та потребу в його дослідженні.

регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. Львів, 2016. С.122.

⁴³ Зайкіна Г. М. Адміністративно-правовий механізм управління залізничним транспортом загального користування в Україні: питання теорії і практики. Дис. д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Приватна установа Науково-дослідний інститут публічного права , Центральноукраїнський державний університет ім. В. Винниченка. Кропивницький, 2023. С. 5-6.

⁴⁴ Кобко Є. В. Адміністративно-правовий механізм забезпечення національної безпеки держави. Дис. д-ра юрид. наук : 12.00.07 (08 – Право) / ХНУВС. Харків. 2023. С. 95.

Для цілей управлінської діяльності будь якого рівня (соціальне управління, державне управління чи управління на меншому, локальному рівні) механізм, на нашу думку, в першу чергу є функцією – тією функціональною складовою, яка забезпечує діяльність, життєздатність та розвиток системи.

Як складова механізму державного управління адміністрування виступає діяльністю, яка реалізується шляхом застосування адміністративних ресурсів і процедур для досягнення визначеної мети.

З огляду на етимологію окремих складових та їх смислове значення в контексті державної діяльності, адміністративно-правовим механізмом управлінської діяльності є сукупність норм, дій, інструментів (засобів), процедур та органів, які формують систему, метою створення та функціонування якої є владне, контрольоване та засноване на праві впорядкування та регулювання суспільних відносин у державі загалом, або конкретній сфері діяльності.

Враховуючи активний технологічний прогрес людства в цілому і країни зокрема, умови в яких відбувається подальший розвиток українського суспільства і, відповідно, держави та її інституцій адміністративно-правовий механізм управлінської діяльності завдяки своєму динамічному характеру також змінюється та еволюціонує. На цей процес особливо впливають мінливі умови дійсності та виклики, що постають перед державою і суспільством та спонукають до вдосконалення законодавства, появи нових шляхів, методів та форм впливу.

АНОТАЦІЯ

Актуальність питання визначення сутності адміністративно-правового механізму управлінської діяльності пов'язана з багатогранністю проблематики, а сам феномен потребує системного підходу при його застосуванні. Адже в сучасних умовах зростає значення ефективних інструментів адміністративно-правового регулювання, задля забезпечення узгодженості та результативності управлінських процесів.

Різні погляди та думки щодо трактування сутності зазначеного механізму, часом не повне розуміння керівною ланкою засад функціонування системи управління, її складових впливає на ефективність формування та застосування такого механізму, а тому потребує додаткового наукового осмислення.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с. URL: <https://archive.org/details/velykyislovnnyk/page/12/mode/1up>.

2. Велика Українська Енциклопедія URL: <https://vue.gov.ua/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F>

3. Oxford Wordpower Dictionary. Oxford University Press, New York, 1998.

4. Oxford English Dictionary URL: <https://www.eifl.net/search/node/administration>.

5. Longman Exams Dictionary. Pearson Education Limited, Edinburg, 2006.

6. Longman Dictionary of Contemporary English Online URL: https://www.ldoceonline.com/dictionary/administrative_

7. Великий тлумачний словник сучасної української мови URL: <https://archive.org/details/velykyislovnyk/page/1101/mode/1up>

8. Малиновський В. Я. М19 Словник термінів і понять з державного управління. Київ: Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2005. 251 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/8477/1/slovnik.pdf>

9. Longman Dictionary of Contemporary English Online URL: <https://www.ldoceonline.com/dictionary/law>

10. Словник юридичних термінів Судової влади України. URL: <https://bt.mk.court.gov.ua/sud1405/information/jhuydfx/46850/>.

11. Крестовська Н.М., Матвеева Л.Г. Теорія держави і права: Елементарний курс. Видання друге. Харків. ТОВ «Одіссей», 2008. 432 с. URL: <https://studies.in.ua/krestovska-nm-teorija-derzhavy-i-prava>

12. Великий тлумачний словник сучасної української мови URL: https://archive.org/details/velykyislovnyk/page/665/mode/1up_

13. Oxford Learner's Dictionary of Academic English URL: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/mechanism?q=mechanism#google_vignette_

14. Про затвердження Положення про технічне обслуговування устаткування гірничодобувних підприємств: Наказ Мінпромполітики від 04.07.2003 № 281 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0733-03/ed20030822/find?text=%CC%E5%F5%E0%ED%B3%E7%EC#Text>

15. Бевз С. І. Поняття та особливості адміністративно-правових норм у механізмі адміністративно-правового регулювання державного управління господарською діяльністю. *Держава і право*. 2019. Випуск 83. С 149-160. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/uk/article/UJRN-0001067443>

16. Крук С. І. Методологія побудови інституційних механізмів державного управління у сфері національної безпеки. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Державне управління. 2018. Т. 29 (68). № 6. С. 8–11.

17. Кобко Є. В. Адміністративно-правовий механізм забезпечення національної безпеки держави. Дис. д-ра юрид. наук : 12.00.07 (08 – Право) / ХНУВС. Харків. 2023. 400 с.

18. Розпутенко І.В. Державна політика України в контексті геоекономічних змін. *Науково інформаційний вісник з державного управління*. 2009. № 2. С. 25–29.

19. Безпалова О.І. Адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави : монографія / Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2014. 544 с.

20. Кривицький Ю.В. Теоретико-методологічні основи розуміння механізму правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 10. С. 22–25. URL: <https://nasplib.isoftware.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/90bd68f9-15e3-46fe-9247-182e0768834a/content>.

21. Нижник Н.Р., Машков О.А. Системний підхід в організації державного управління. Київ: УАДУ, 1998. 160 с.

22. Куракін О.М. Механізм правового регулювання: теоретико-правова модель. Дис. д-ра юрид. наук : 12.00.01 / ХНУВС. Харків. 2016 436 с.

23. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків. Консум, 2001. 656 с.

24. Хом'яченко С. І. Особливості механізму адміністративно-правового регулювання цивільної авіації. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2014. № 2 (31). С. 11–13.

25. Голосніченко І.П. Адміністративне право України (основні категорії і поняття) : навч. посіб. Ірпінь : Укр. фін. екон. інт ДПА України, 1998. 52 с.

26. Адміністративне право України: підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гарашук, О.В. Дьяченко та ін.; за ред. Ю.П. Битяка. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 544 с.

27. Мех Юлія Володимирівна. Адміністративно-правовий механізм державно-приватного партнерства в секторі безпеки України. : Дис. д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Науково-дослідний інститут публічного права, Центральнотраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, Кропивницький, 2024. 389 с. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0524U000226/>.

28. Пишна А.Г. Поняття адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод людини Національною поліцією України у сфері публічного порядку і безпеки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 10. С.399-401. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-10/90>

29. Адміністративне право: підручник / Ю. П. Битяк (кер. авт. кол.), В. М. Гарашук, В. В. Богущкий та ін. ; за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гарашука, В. В. Зуй. 2-ге вид., переробл. та допов. Харків : Право, 2013. 656 с.

30. Нижник Н.Р., Машков О.А. Системний підхід в організації державного управління. Київ: Видво УАДУ, 1998. 160 с.

31. Безпалова О.І. Адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави: монографія. Харків : ХНУВС, 2014. 544 с.

32. Державне управління в Україні : навч. посіб. / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ : СОМІ, 1999. 265 с.

33. Петрова С. В. Механізми забезпечення мотивації працівників у системі охорони здоров'я: державно-управлінський аспект: дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Одеський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. Одеса, 2010. 220 с.

34. Кривицький Ю.В. Теоретико-методологічні основи розуміння механізму правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 10. С. 22–25. URL: <https://nasplib.isofts.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/90bd68f9-15e3-46fe-9247-182e0768834a/content>.

35. Савенко І. М. Організаційно-правовий механізм державного управління прикордонною службою України : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Львівський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. Львів, 2016. 204 с. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0416U000462/>.

36. Зайкіна Г. М. Адміністративно-правовий механізм управління залізничним транспортом загального користування в Україні: питання теорії і практики. Дис. д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Приватна установа Науково-дослідний інститут публічного права, Центральноукраїнський державний університет ім. В. Винниченка. Кропивницький, 2023. 345 с. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0523U100210/>.

Information about the author:

Medvedenko Nadiia Vasylivna,

Candidate of Law, Associate Professor,

Senior Researcher Department of Organization of Scientific Activities

Odessa State University of Internal Affairs

1, Uspenska str., Odessa, 65014, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-6833-7852>